

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ МАЛОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕМІЩЕНИХ КАТЕГОРІЙ У ПУНКТАХ ТИМЧАСОВОГО РОЗМІЩЕННЯ

Кияниця Тетяна Павлівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

Малярчук Наталя Григорівна, к.іст.н., доцент, доцент кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

ORCID: 0000-0002-5150-452X

У статті здійснено узагальнення міжнародних практик соціального супроводу маломобільних переміщених осіб у пунктах тимчасового розміщення та визначено можливості їх адаптації до умов функціонування системи соціального захисту України в період тривалої збройної агресії. Методологічну основу дослідження становлять положення міжнародно-правових актів у сфері захисту прав осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб, а також компаративний аналіз моделей соціального супроводу, що застосовуються в країнах Європейського Союзу. Використання методів аналізу нормативно-правових документів, вторинного аналізу емпіричних даних і моніторингових досліджень дозволило виявити ключові тенденції забезпечення доступності тимчасового житла та гуманітарних послуг для маломобільних груп населення.

Наукова новизна роботи полягає у систематизації сучасних моделей соціального супроводу маломобільних переміщених осіб, що сформувалися в межах соціальної моделі маломобільності, а також у визначенні їх структурних компонентів, зокрема індивідуалізованого підходу до надання послуг, розвитку безбар'єрної інфраструктури та налагодження міжсекторальної взаємодії. Обґрунтовано доцільність імплементації в українську практику таких інструментів, як механізми ранньої ідентифікації вразливості, впровадження принципів універсального дизайну, а також розвиток послуг підтриманого проживання та персонального асистування.

Узагальнення результатів дослідження свідчить, що ефективність соціального супроводу маломобільних категорій у місцях тимчасового проживання визначається комплексністю підходів, що поєднують інфраструктурну доступність, інклюзивне планування та міжвідомчу координацію. Визначено пріоритетні напрями вдосконалення національної системи соціального захисту, серед яких – нормативне закріплення

стандартів доступності, розширення спектра соціальних послуг та посилення ролі органів місцевого самоврядування і громадських організацій. Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінюванням ефективності впроваджених моделей соціального супроводу та розробленням національних стандартів інклюзивного тимчасового розміщення.

Ключові слова: маломобільні переміщені особи; соціальний супровід; місця тимчасового проживання; інфраструктурна доступність; підтримане проживання; міжнародні стандарти.

Kyianytsia T., Maliarchuk N. International practices of social support for internally displaced persons with reduced mobility in temporary accommodation centres

The article provides a generalization of international practices for the social support of internally displaced persons (IDPs) with reduced mobility in temporary accommodation centres and identifies the possibilities for their adaptation to the social protection system of Ukraine during the prolonged armed aggression. The methodological basis of the study consists of the provisions of international legal acts in the field of protecting the rights of persons with disabilities and IDPs, as well as a comparative analysis of social support models applied in European Union countries. By employing methods of legal document analysis, secondary analysis of empirical data, and monitoring studies, key trends in ensuring the accessibility of temporary housing and humanitarian services for individuals with limited mobility were identified.

The scientific novelty of the work lies in the systematization of contemporary social support models for displaced persons with reduced mobility, formulated within the framework of the social model of disability. It also defines their structural components, including an individualized approach to service delivery, development of barrier-free infrastructure, and establishment of cross-sectoral interaction. The study substantiates the feasibility of implementing such tools into Ukrainian practice as early vulnerability identification mechanisms, universal design principles, and the development of supported living and personal assistance services.

The generalization of the research results indicates that the effectiveness of social support for persons with reduced mobility in temporary residences is determined by the complexity of approaches that combine infrastructural accessibility, inclusive planning, and interagency coordination. Priority areas for improving the national social protection system were identified, including the statutory consolidation of accessibility standards, expansion of the range of social services, and strengthening the role of local governments and non-governmental organizations. Prospects for further research are related to

evaluating the effectiveness of implemented social support models and developing national standards for inclusive temporary accommodation.

Keywords: *low-mobility displaced persons; social support; temporary accommodation; infrastructure accessibility; supported living; international standards.*

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія проти України призвела до масового переміщення населення, значну частку якого становлять особи з інвалідністю, люди похилого віку та інші маломобільні групи населення, що стикаються з поєднанням просторових, інформаційних і соціально-економічних бар'єрів функціонування. В сучасних дослідженнях переміщення маломобільних осіб зазначається той факт, що такі особи зазнають перехресної вразливості, пов'язаної з дискримінацією, бідністю, сегрегацією в закладах тимчасового розміщення і браком інклюзивних послуг.

Українське законодавство у сфері соціальних послуг фіксує поняття маломобільних груп населення та визначає їх як осіб, які відчують тимчасові або постійні труднощі з самостійним пересуванням, комунікацією чи отриманням послуг у зв'язку з особливостями здоров'я, віку або життєвих обставин. Нормативні акти Міністерства соціальної політики України передбачають розгалужену систему соціальних послуг, включно з соціальним супроводом, підтриманим проживанням, доглядом, послугами персонального асистента, соціальною реабілітацією, які мають надаватися, зокрема, маломобільним особам. В умовах воєнного стану ці механізми доповнюються екстремим (кризовим) порядком організації соціальних послуг, що дозволяє оперативно надавати притулок, догляд та соціальний супровід без повної попередньої оцінки потреб, однак створює ризики фрагментарності та нерівномірності доступу до допомоги для найбільш уразливих груп.

Особливого значення набуває функціонування мережі місць тимчасового проживання переміщених осіб, до яких належать модульні

містечка, гуртожитки, санаторно-курортні заклади, кризові кімнати та притулки для постраждалих від насильства. Моніторингові дослідження в Україні засвідчують, що значна частина таких об'єктів залишається частково або повністю недоступною для жінок і чоловіків з інвалідністю та інших категорій маломобільних осіб, що виявляється у відсутності безбар'єрного входу, адаптованих санвузлів, ліфтів чи підйомників, доступних шляхів евакуації та зрозумілої візуальної навігації [1]. Водночас урядові та міжнародні ініціативи з розширення фонду тимчасового житла для переміщених осіб декларують необхідність створення тисяч доступних місць, придатних для розміщення маломобільних груп населення, що потребує напрацювання системних рішень у сфері соціального супроводу мешканців.

Зарубіжний досвід організації прийому та соціального супроводу маломобільних осіб в пунктах тимчасового розміщення спирається на широкий спектр моделей – від мінімалістських підходів, зорієнтованих переважно на фізичне розміщення, до комплексних, що інтегрують індивідуалізований соціальний супровід, медичні та психологічні послуги, послуги перекладу й адвокації. Вивчення цих моделей є важливим для адаптації української системи соціального захисту до потреб маломобільних переміщених осіб в умовах затяжної війни та прогнозованого тривалого функціонування місць тимчасового проживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення інклюзивності тимчасового розміщення та соціального супроводу маломобільних осіб у кризових умовах розглядається як один із ключових напрямів гуманітарної політики. Зокрема, у документі All Under One Roof [9] та Керівних принципах Inter-Agency Standing Committee [14] обґрунтовується необхідність інтеграції принципів універсального дизайну, безбар'єрності та участі самих осіб з інвалідністю у плануванні

притулків і тимчасових поселень. Водночас Minimum Standards for Camp Management [16] та європейські стандарти тимчасового розміщення [18] визначають базові вимоги до безпеки, доступності та організації середовища, орієнтованого на потреби маломобільних груп. Значну увагу приділено також правовим аспектам: у тематичному дослідженні Управління Верховного комісара ООН з прав людини [20] підкреслюється обов'язок держав гарантувати захист і доступ до послуг для осіб з інвалідністю в умовах надзвичайних ситуацій.

Європейський вимір досліджуваної проблематики репрезентований документами, що стосуються реалізації механізмів тимчасового захисту та підтримки переміщених осіб. Зокрема, звіт EUAA щодо українців з інвалідністю, які отримують тимчасовий захист у країнах ЄС [12], демонструє наявність системних бар'єрів у доступі до житла, медичних і соціальних послуг, попри нормативні гарантії, закріплені у Директива Ради 2001/55/ЄС [2].

Вітчизняні наукові та нормативно-правові джерела деталізують особливості реалізації соціального супроводу в умовах воєнного стану. У дослідженні Ю. Дем'янчук, Н. Добренької, В. Сидоренка акцентовано на критичному рівні інфраструктурної недоступності для маломобільних груп в Україні, що ускладнює їх інтеграцію в систему тимчасового розміщення [1]. Праці О. Зінзібекової [3] та аналітичні матеріали Т. Семигіної, Г. Слосанської, О. Столярик [8] розкривають міжнародний досвід стандартизації соціальних послуг і можливості його імплементації в українську практику. Ефективність соціального супроводу маломобільних категорій у пунктах тимчасового розміщення залежить від поєднання нормативного забезпечення, інфраструктурної доступності та впровадження інклюзивних практик, адаптованих до умов воєнного часу.

Метою дослідження є аналіз зарубіжних моделей соціального супроводу маломобільних осіб у місцях тимчасового проживання,

виявлення інфраструктурних і сервісних чинників ефективної підтримки, а також окреслення перспектив та умов імплементації релевантних практик у вітчизняну систему соціального захисту переміщених осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародно-правовою рамкою для розгляду проблеми соціального супроводу маломобільних переміщених осіб є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка закріплює їхнє право на рівний доступ до послуг, участі в житті громади, а також зобов'язує держави забезпечувати доступність фізичного оточення, транспорту, інформації та комунікацій, зокрема у ситуаціях ризику та гуманітарних надзвичайних ситуаціях [4]. Спеціальні тематичні дослідження ООН підкреслюють, що політика у сфері зменшення ризиків лих і гуманітарної відповіді має ґрунтуватися на принципах універсального дизайну, що передбачає адаптацію тимчасового житла та притулків до потреб людей з різними видами інвалідності та інших маломобільних груп [20].

Переміщені особи мають право на належні умови життя, включно з безпекою, гідним житлом, медичним обслуговуванням та соціальною допомогою, а уразливість окремих груп (діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, вагітні жінки) вимагає додаткових гарантій захисту. Нерівний доступ до інфраструктури, інформації та сервісів поглиблює соціальну ізоляцію та обмежує можливості реалізації базових прав, що зумовлює потребу у цілеспрямованих програмах соціального супроводу.

В українському правовому полі соціальний супровід визначається як комплексна соціальна послуга, спрямована на подолання складних життєвих обставин через оцінку потреб, визначення напрямів їх вирішення, сприяння у прийнятті рішень, підтримки та допомоги в їх реалізації, моніторингу [6]. Окрім соціального супроводу Класифікатор соціальних послуг Міністерства соціальної політики України також відносить до ключових послуг, релевантних для маломобільних

переміщених осіб, підтримане проживання, соціальну адаптацію, соціальну інтеграцію й реінтеграцію, догляд, персональний асистент, тимчасовий відпочинок для осіб, які здійснюють догляд, а також фізичний супровід осіб з різними видами порушень [7].

У контексті європейського нормативно-правового поля поняття «соціальний супровід» не має єдиного уніфікованого визначення, оскільки воно інтегроване у ширшу концепцію соціальних послуг загального інтересу. Соціальний супровід трактується як комплексний механізм підтримки індивіда, спрямований на забезпечення його фундаментальних прав, соціальну інтеграцію та запобігання соціальному відчуженню. В академічному та нормативному дискурсі ЄС цей термін розглядається через призму персоналізованого підходу, що передбачає безперервний процес асистування особі, яка перебуває у складних життєвих обставинах. В рамках цього підходу виділяють допомогу вдома, супровід медичної сестри (PHN), персональну допомогу тощо [8, с. 92].

Досвід європейських країн, які приймають осіб, переміщених унаслідок конфліктів, демонструє різні використання моделей організації соціального супроводу людей з інвалідністю та інших маломобільних осіб у місцях тимчасового розміщення. У межах реалізації Директиви Ради ЄС про тимчасовий захист держави-члени зобов'язані забезпечити бенефіціарів тимчасового захисту житлом, медичною допомогою, доступом до освіти та соціальної підтримки, при цьому національне законодавство конкретизує механізми врахування особливих потреб людей з інвалідністю [2].

В європейських країнах типологія закладів розміщення може варіюватися залежно від конкретної європейської країни:

1. Транзитні центри – центри екстреної допомоги, що створюються в умовах надзвичайних ситуацій та гострої потреби. Такі об'єкти забезпечують тимчасове проживання на період реєстрації, подання заяви

про надання притулку, очікування переведення до відповідних безпечних місць довгострокового прийому або як транзитне рішення.

2. Центри прийому (колективні центри) – існуючі громадські будівлі (наприклад, школи, заводи, спортивні зали, громадські центри), що використовуються для тимчасового проживання, найчастіше в межах міських територій. Їх перепрофілювання може бути запланованим заздалегідь.

3. Планові центри прийому – спеціально зведені об'єкти для розміщення з повним спектром надання допомоги та захисту, а також із врахуванням середньо- та довгострокових стратегій. Для розміщення неповнолітніх осіб без супроводу створюються спеціалізовані заклади аналогічного типу.

4. Напівпланові або самовільні табори – локації, що виникають спонтанно та часто незалежно від підтримки органів влади; зазвичай розташовані на державних, приватних або комунальних землях (з попереднім дозволом або без нього) [18, с. 11].

У європейському контексті концепція «гідного розміщення» маломобільних переміщених осіб включає захист і допомогу, що надаються біженцям та шукачам притулку незалежно від обраного варіанту проживання. Ця концепція ґрунтується на правових засадах, а також на мінімальних стандартах транзиту та прийому.

Для ЄС ключовою нормативною вимогою є врахування конкретної ситуації вразливих осіб (в т.ч. осіб з інвалідністю, літніх, вагітних, осіб із тяжкими хворобами та психічними розладами) та ініціалізація оцінки спеціальних потреб у розумний строк. При цьому забезпечується підтримка протягом процедури оцінки.

У низці країн (Греція, Словенія, Іспанія, Швейцарія, Швеція) запроваджено процедури первинної ідентифікації вразливості під час медичного огляду або реєстрації на тимчасовий захист, що дозволяє

скеровувати маломобільних людей (найчастіше людей з інвалідністю) до спеціалізованих послуг, зокрема соціального супроводу, психосоціальної підтримки, реабілітаційних та транспортних послуг. У Словенії, наприклад, гуманітарний центр розміщення забезпечує доступність приміщень, кімнат, їдальні та санітарних вузлів для користувачів крісел колісних, а також передбачає участь соціальних працівників і перекладачів для координації доступу до національних соціальних систем [12].

У Швеції особи, які користуються захистом відповідно до Директиви про тимчасовий захист і не мають власного житла, можуть бути розміщені у тимчасових помешканнях, організованих Міграційною службою, а для людей у «особливо вразливій ситуації» передбачено право на адаптоване до їхніх потреб житло. Після реєстрації в системі національного соціального забезпечення обов'язок щодо подальшого житла та підтримки переходить до муніципалітетів, які можуть пропонувати спеціальне житло, послуги домашнього догляду та інші форми соціального супроводу для людей з інвалідністю й людей похилого віку [15].

В Іспанії, за даними європейських звітів, організація Ассет та інші партнери адаптують умови проживання бенефіціарів тимчасового захисту з інвалідністю, забезпечуючи доступ до модифікованих місць розміщення, супровід соціальних працівників, психологічну підтримку та послуги перекладу [12]. У Швейцарії люди з інвалідністю, які отримують притулок або тимчасовий захист, мають право на базове страхування та допоміжні засоби, необхідні для виконання повсякденних життєвих функцій (наприклад окуляри, слухові апарати, ходунки, крісла колісні), що дозволяє поєднувати медичний компонент з соціальним супроводом у місцях проживання [15].

Окремим напрямом вивчення зарубіжного досвіду є діяльність благодійних і неурядових організацій, які доповнюють державні системи соціального захисту маломобільних осіб, надаючи комплексні послуги

соціального супроводу в тимчасових притулках, центрах прийому та модульних поселеннях. В дослідженнях міжнародних практик часто підкреслюється, що такі організації часто виступають виконавцями, каталізаторами та партнерами у сфері соціальної роботи з маломобільними особами: вони організовують тимчасове житло, забезпечують гуманітарну допомогу, надають психосоціальну підтримку, сприяють доступу до освіти та працевлаштування, а також адвокують права вразливих категорій. Для особливо вразливих груп – жінок, дітей, людей з інвалідністю – благодійні організації створюють спеціалізовані програми, що поєднують соціальний супровід, правову допомогу, реабілітаційні послуги та заходи з попередження насильства.

В цілому на сьогодні можна виділити п'ять моделей організації соціального супроводу маломобільних переміщених осіб в зарубіжних країнах. *1. CCCM/Сайт-менеджмент, пов'язаний з мультисекторної координацією та підзвітністю.* Модель координації та управління таборами/місцями проживання (Camp Coordination and Camp Management) є базовою для масштабних гуманітарних криз. У контексті супроводу маломобільних осіб вона передбачає створення цілісної екосистеми, де сайт-менеджер виступає не просто адміністратором, а гарантом інклюзивності [14, с. 4–5]. Ключовим аспектом тут є мультисекторна інтеграція: координація медичних служб, сектору WASH (водопостачання та санітарія) та логістики для усунення архітектурних бар'єрів. Система підзвітності в межах CCCM забезпечує моніторинг дотримання стандартів доступності та оперативне реагування на потреби осіб із порушеннями опорно-рухового апарату.

2. Рецепційна модель у системі притулку. Ця модель характерна для країн ЄС, де первинний прийом переміщених осіб інтегровано в юридичну процедуру [10, с. 22]. Соціальний супровід тут нерозривно пов'язаний з ідентифікацією особливих потреб на ранніх етапах. Основний акцент

робиться на поєднанні правової допомоги із соціальним патронажем: фахівці проводять скринінг мобільності особи одночасно з оформленням статусу, що дозволяє негайно направити її до спеціалізованого сектору притулку, адаптованого під потреби маломобільних осіб. Тут варто зазначити, що з 12 червня 2026 р. в усіх державах-членах ЄС запрацює Європейський пакт про міграцію та притулок, який узгоджує єдину систему швидких процедур приймання, скринінгу та визначення країни, відповідальної за розгляд заяви про міжнародний захист, а також механізми солідарності між державами-членами ЄС. Цей комплекс правил встановлює послідовність дій від першої перевірки на кордоні, включаючи виявлення вразливості та особливих потреб, до оформлення статусу, перебування у системі притулку або відправлення назад, що впливатиме на порядок надання соціального супроводу (зокрема маломобільним особам) прямо на етапі первинного приймання [21].

3. Муніципальна модель, пов'язана з альтернативним розміщенням та спеціалізованими службами. Муніципальна модель застосовується, коли потреби маломобільної особи виходять за межі можливостей стандартного центру прийому. У цьому випадку відповідальність перекладається на місцеві органи самоврядування та мережу муніципальних соціальних служб [11]. Супровід реалізується через деінституціоналізацію: замість перебування у масових центрах, особам надається альтернативне житло (соціальні квартири, спеціалізовані пансіонати), де забезпечується доступ до існуючої міської інфраструктури охорони здоров'я та реабілітації.

4. Концепція FNSS у притулках загального призначення. Модель Functional Needs Support Services (FNSS), розроблена в США, базується на принципі повної інтеграції [19]. Замість створення окремих ізольованих закладів для маломобільних груп, стандарти FNSS вимагають, щоб кожен притулок загального призначення був спроможний надати підтримку

особам із функціональними обмеженнями, що включає наявність асистивних технологій, спеціалізованого догляду та персональної допомоги безпосередньо в місцях масового перебування, що запобігає сегрегації та забезпечує дотримання прав людини на рівні з іншими переміщеними особами.

5. *Партнерська модель через мобільні та аутріч-команди для розпорошених локацій.* Дана модель є критично важливою для ситуацій, коли маломобільні переміщені особи проживають поза межами офіційних центрів – у приватному секторі, орендованому житлі або віддалених громадах [17]. Мобільні групи, до складу яких входять соціальні працівники, реабілітологи та юристи, здійснюють регулярні виїзди для надання послуг за місцем перебування особи, що дозволяє здійснювати моніторинг стану здоров'я, проводити дрібні адаптації житлового простору та забезпечувати доставку засобів гігієни чи медикаментів, мінімізуючи потребу в ризикованих переміщеннях для самих маломобільних громадян. Переваги та недоліки цих моделей представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння моделей соціального супроводу маломобільних переміщених осіб в зарубіжних країнах

Модель	Короткий опис	Приклади юрисдикцій /організацій	Сильні сторони	Ризики/обмеження
СССМ / site management	Команда управління локацією, координація сервісів, підзвітність, моніторинг потреб і прогалин	У Бангладеш, Ефіопії, Фуджі, Мозамбік	Спільна «мова» для секторів; структурована координація; вимірюваність	Потребує кваліфікованих менеджерів; ризик бюрократизації
Рецепційна модель	Вразливість як юридична категорія; оцінка спецпотреб;	Практика на рівні директиви ЄС;	Формалізовані гарантії та процедури; обов'язковість	Висока залежність від ресурсів; різна якість імплементації між країнами

	умови проживання, контроль доступу до сервісів	операційна підтримка EUAA (IPSN)	оцінки спецпотреб	
Муніципальна модель	Можливість переведення та розміщення поза центром, якщо потреби не покриваються	Норвегія (альтернативне розміщення за наявності потреб); Німеччина (система центрів + спеціальні центри)	Гнучкість під індивідуальні потреби; інтеграція з місцевими службами	Обмежена пропозиція адаптованого житла; нерівність доступу між муніципалітетами
FNSS у притулках загального призначення	Інтеграція підтримувальних сервісів у загальні притулки (допомога, обладнання, PAS тощо)	Практика FEMA + вимоги доступності ADA	Уникає сегрегації; швидко масштабується в кризі	Потребує запасів обладнання та тренуваних команд; варіативність впровадження
Партнерська модель	Центр як точка доступу: кейс-менеджмент + сервіси та напрямки в одному місці	Приклади залежні від контексту	Знижує транзакційні витрати для маломобільних осіб	Ризик перевантаження; потребує міжвідомчих угод

Джерело: авторська розробка

Кожна з представлених моделей демонструє перехід від патерністського до людиноцентричного підходу, де головною метою соціального супроводу є не просто надання прихистку, а збереження автономії та гідності маломобільної особи в умовах вимушеної міграції. Загалом у розвинених країнах простежується тенденція переходу від стихійних, переважно матеріально орієнтованих форм підтримки до інституціоналізованих моделей соціального супроводу, інтегрованого з міграційною, житловою та медичною політикою. Ключовими елементами цих моделей є: рання ідентифікація вразливості, розроблення індивідуальних планів підтримки, доступ до мультидисциплінарних команд, які поєднують соціальних працівників, медиків, психологів та

фахівців з реабілітації, а також вимоги до доступності місць розміщення на основі принципів універсального дизайну.

Наразі місця тимчасового проживання маломобільних осіб виконують не лише функцію фізичного прихистку, але й стають простором реалізації соціального супроводу та інклюзивної взаємодії між переміщеними особами, приймаючими громадами та службами соціального захисту. Дослідження доступності тимчасового житла для переміщених жінок з інвалідністю в Україні показало, що до базових вимог до таких місць належать безперешкодний доступ до приміщень і спільних зон, наявність адаптованих санітарних кімнат, можливість використання допоміжних засобів пересування у коридорах та кімнатах, а також доступність укриттів чи найближчих захисних споруд [13, с. 6–9]. Результати моніторингу окремих модульних містечок і гуртожитків засвідчили, що навіть за наявності пандусів і розширених входів мешканці з інвалідністю стикаються з бар'єрами всередині будівель (вузькі дверні прорізи, пороги, відсутність поручнів), що обмежує їхню автономію та ускладнює надання послуг соціального супроводу. Натомість за кордоном все більше таких тимчасових закладів впроваджують інклюзивні інженерні дрібні втручання (пандуси, спеціальні плити, поручні, адаптовані санвузли). Крім того, запроваджуються поєднання послуг «Транспорт + доступні приміщення» для різних процедур, що знижує бар'єр «дістатися до послуги», який для маломобільних є визначальним.

Важливим компонентом функціонування пунктів тимчасового розміщення є сервісний вимір, який охоплює інформування, консультування, координацію доступу до медичної допомоги, пенсійних і соціальних виплат, послуг зайнятості, а також підтримку у взаємодії з місцевою громадою. В українських методичних рекомендаціях щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану передбачається можливість кризового надання послуг соціального

супроводу, догляду, притулку без повної процедури ведення випадку, що дозволяє оперативно реагувати на потреби переміщених осіб, але вимагає високої професійної підготовки соціальних працівників для своєчасного виявлення маломобільних осіб та інших вразливих груп [5].

Натомість в зарубіжних рекомендаціях з розроблення інклюзивних притулків наголошується, що соціальний супровід у місцях тимчасового розміщення має бути орієнтованим на посилення автономії людей з інвалідністю, включно з можливістю самостійно приймати рішення щодо свого побуту, участі у громадському житті та планів на майбутнє. Так, в документі «All Under One Roof» Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця підкреслюється важливість залучення людей з інвалідністю до планування й оцінювання притулків, доступності інформації в різних форматах, організації механізмів зворотного зв'язку та скарг, а також підготовки персоналу притулків до роботи з різними видами інвалідності [9].

Водночас навіть у випадках, коли інфраструктурні параметри частково відповідають стандартам доступності, сервісний компонент (наявність персоналу, здатного надати фізичний супровід, допомогу в самообслуговуванні, психологічну підтримку, захист від гендерно зумовленого насильства) залишається недостатньо розвиненим. Часто фіксуються ситуації, коли маломобільні особи змушені покладатися переважно на допомогу родичів або волонтерів, тоді як штатні працівники притулків перевантажені базовими організаційними завданнями. В окремих дослідженнях чітко відзначається недооблік маломобільності через візуальну ідентифікацію, нестача персоналу з компетенціями кейс-менеджменту, слабка міжсекторальна координація, низький рівень фізичної доступності (особливо санвузлів/маршрутів/інформування), а також ризики порушення конфіденційності й захисту персональних даних [18].

Узагальнення зарубіжних моделей соціального супроводу маломобільних осіб у місцях тимчасового розміщення дозволяє виокремити кілька ключових напрямів, релевантних для вдосконалення української системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Першим із них є інституціалізація процедур ранньої ідентифікації вразливості при реєстрації ВПО та поселенні у місця тимчасового проживання, що передбачає включення у стандартні анкети запитань щодо мобільності, стану здоров'я, потреб у підтриманому проживанні, допоміжних засобах та послугах персонального асистента. Такий підхід дозволяє не лише коректно розподіляти людей з інвалідністю між доступними локаціями, а й одразу формувати індивідуальні плани соціального супроводу із залученням мультидисциплінарних команд.

Другий напрям стосується нормативного закріплення вимог універсального дизайну та безбар'єрності для всіх типів тимчасового житла, включно з модульними містечками, гуртожитками, реконструйованими соціальними об'єктами та приватним житлом, яке використовується для розміщення ВПО. На практиці це означає впровадження мінімальних стандартів щодо доступних маршрутів пересування, адаптованих санвузлів, наявності підйомників або ліфтів, доступних укриттів, а також вимог до зрозумілої навігації, візуальних і звукових індикаторів. В українських умовах важливо поєднувати будівельні норми з цілями Стратегії створення безбар'єрного простору та обласними програмами розвитку місць тимчасового проживання ВПО, що вже частково відображено у рекомендаціях парламентських та урядових структур.

Третім напрямом є розширення і розвиток послуг підтриманого проживання та персонального асистування для маломобільних ВПО, зокрема тих, хто евакуйований із зон бойових дій та потребує комплексної медико-соціальної підтримки. Плановане розширення мережі місць

тимчасового проживання, доступних для маломобільних груп населення, в поєднанні з ініціативами Міністерства соціальної політики щодо посилення медичної складової догляду для евакуйованих ВПО з інвалідністю створює можливості для вбудовування практик підтриманого проживання у систему національних і місцевих програм. Зарубіжний досвід свідчить, що такі програми мають бути зорієнтовані не лише на задоволення базових потреб, а й на розвиток навичок самостійного життя, підтримку соціальних зв'язків та участі у житті громади, що потребує різнорівневої координації між службами соціального захисту, охорони здоров'я, зайнятості та освіти.

Четвертий напрям пов'язаний із посиленням ролі громадських організацій людей з інвалідністю та інших вразливих груп у плануванні, реалізації та моніторингу програм соціального супроводу у місцях тимчасового проживання. В Україні вже діють організації, що проводять моніторинг доступності тимчасового житла, розробляють рекомендації для органів влади та міжнародних донорів, надають консультації і правову допомогу людям з інвалідністю, проте їхній потенціал у сфері співуправління місцями тимчасового проживання залишається недостатньо реалізованим. Зарубіжні приклади участі організацій, створених самими переміщеними особами, демонструють, що такі структури здатні ефективно поєднувати функції соціального супроводу, адвокації та громада-орієнтованого розвитку, особливо коли йдеться про потреби жінок, дітей, людей з інвалідністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зарубіжний досвід соціального супроводу маломобільних переміщених осіб у місцях тимчасового розміщення свідчить, що найефективніші моделі поєднують доступну інфраструктуру, ранню ідентифікацію вразливості, індивідуалізований підхід до планування підтримки та мультидисциплінарний характер соціальних послуг. Зарубіжні практики

прийому переміщених осіб демонструють, що інтеграція людей з інвалідністю в системи тимчасового захисту можлива за умови чітких процедур скерування до спеціалізованих послуг, вимог до доступності місць розміщення та активної участі організацій громадянського суспільства.

Українська практика характеризується одночасною наявністю розвиненої нормативної бази у сфері соціальних послуг та значних практичних прогалин у забезпеченні безбар'єрності й комплексного соціального супроводу маломобільних ВПО. Моніторинги доступності тимчасового житла та гуманітарного доступу вказують на суттєві інфраструктурні та сервісні бар'єри, але водночас фіксують позитивні приклади інтеграції місць тимчасового проживання у місцеві системи соціальних послуг та розвитку програм підтриманого проживання.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у поглибленому вивченні впливу різних моделей соціального супроводу на якість життя маломобільних переміщених осіб, порівняльному аналізі пілотних програм інклюзивних пунктів тимчасового проживання, а також у розробленні національних стандартів доступності та соціального супроводу з урахуванням кращих європейських практик. Особливу увагу доцільно приділити досвіду підтримки маломобільних жінок, літніх людей та дітей з інвалідністю, які належать до найбільш вразливих категорій серед переміщених осіб, а також механізмам участі організацій людей з інвалідністю у прийнятті рішень щодо планування і функціонування місць тимчасового проживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'янчук Ю. В., Добренька Н. В., Сидоренко В. В. Інфраструктурна доступність для малообільних груп населення в умовах війни в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. №8. С. 182–186.

2. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20.07.2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf (дата звернення 13.04.2026).

3. Зінзібекова О. М. Міжнародний досвід соціального супроводу, підтримки та реабілітації осіб, постраждалих від війни. URL: https://journals.uran.ua/vsgf_pstu/article/download/303635/295672/701442 (дата звернення 13.04.2026).

4. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 13.04.2026).

5. Особливості організації надання соціальних послуг під час воєнного стану. URL: <https://react-aph.org/osoblyvosti-organizacziyi-nadannya-soczialnyh-poslug-pid-chas-voynenogo-stanu/> (дата звернення 13.04.2026).

6. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text> (дата звернення 13.04.2026).

7. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення 13.04.2026).

8. Семигіна Т., Слозанська Г., Столярик О. Класифікація та стандартизація соціальних послуг: міжнародний та український досвід. Аналітичний матеріал. Київ: ПРООН, 2024. 274 с.

9. All Under One Roof Disability-inclusive shelter and settlements in emergencies. URL: https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-08/All-under-one-roof_EN.pdf (дата звернення 13.04.2026).

10. Asylum Report 2025. Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union. June 2025. URL: <https://www.euaa.europa.eu/publications/asylum-report-2025> (дата звернення 18.05.2026).

11. Country-specific overview: Norway. URL: <https://pub.norden.org/nord2025-038/norway.html> (дата звернення 18.05.2026).

12. Displaced Ukrainians with Disabilities Seeking Temporary Protection in Europe. URL:

https://www.euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2024-01/2023_displaced_ukrainians_disabilities_temporary_protection_EN.pdf (дата звернення 13.04.2026).

13. Exploring the accessibility of temporary accommodation for internally displaced women with disabilities Assessment of inclusive emergency response. URL: <https://ffr.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/EXPLORING-THE-ACCESSIBILITY-OF-TEMPORARY-ACCOMMODATION-FOR-INTERNALLY-DISPLACED-WOMEN-WITH-DISABILITIES.pdf> (дата звернення 13.04.2026).

14. Guidelines inclusion of persons with disabilities in humanitarian action IASC. Task Team on inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action July 2019. URL: https://interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/migrated/2020-11/IASC%20Guidelines%20on%20the%20Inclusion%20of%20Persons%20with%20Disabilities%20in%20Humanitarian%20Action%2C%202019_0.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 13.04.2026).

15. Information about accommodation for people who have applied for or received a residence permit under the Temporary Protection Directive. URL: <https://www.migrationsverket.se/en/you-have-a-permit-in-sweden/protection-under-the-temporary-protection-directive/accommodation.html> (дата звернення 13.04.2026).

16. Minimum standards for camp management. 2021. URL: https://handbook.hspstandards.org/logos_chapter_icons/sphere/pdf_files/CAMP-EN-Dyslexic.pdf (дата звернення 13.04.2026).

17. Mobile Centres delivering integrated support in rural and underserved areas. URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/social-innovation-match/case-study/mobile-centres-delivering-integrated-support-rural-and> (дата звернення 18.05.2026).

18. Proposed European Emergency Sheltering Standards Collective centres guidelines for European Union migrants and asylum seekers. URL: https://www.croix-rouge.lu/wp-content/uploads/2023/05/Proposed-European-Standards-for-Emergency-Sheltering_BODY.pdf (дата звернення 13.04.2026).

19. Support for Access and Functional Needs (2026). URL: <https://nationalmasscarestrategy.org/nmcs-resource-center/nmcs-support-for-access-and-functional-needs/> (дата звернення 18.05.2026).

20. Thematic study on the rights of persons with disabilities under article 11 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, on situations of risk and humanitarian emergencies. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. URL: <https://right-docs.uwazi.io/entity/28a041uixtfh?page=15&file=1610442139291jnm83tvaw1.pdf> (дата звернення 13.04.2026).

21. What does «screening» mean in the context of the European Pact

on Migration and Asylum? URL: <https://ind.nl/en/about-us/background-articles/what-does-screening-mean-in-the-context-of-the-european-pact-on-migration-and-asylum> (дата звернення 18.05.2026).

REFERENCES

1. Demianchuk, Yu. V., Dobrenka, N. V., Sydorenko, V. V. (2025). Infrastruktorna dostupnist dlia malomobilnykh hrup naselennia v umovakh viiny v Ukraini [Infrastructure accessibility for low-mobility population groups in wartime conditions in Ukraine]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence*, 8, 182–186 [in Ukrainian].
2. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons. Retrieved from: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf. [in Ukrainian]
3. Zinzibekova, O. M. (n.d.). Mizhnarodnyi dosvid sotsialnoho suprovodu, pidtrymky ta reabilitatsii osib, postrazhdalykh vid viiny [International experience of social support, assistance and rehabilitation of persons affected by war]. Retrieved from: https://journals.uran.ua/vsgf_pstu/article/download/303635/295672/701442 [in Ukrainian].
4. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text [in Ukrainian].
5. Osoblyvosti orhanizatsii nadannia sotsialnykh posluh pid chas voiennoho stanu [Peculiarities of organizing the provision of social services during martial law]. Retrieved from: <https://react-aph.org/osoblyvosti-organizacziyi-nadannya-soczialnyh-poslug-pid-chas-voyennogo-stanu/> [in Ukrainian].
6. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2016, March 31). Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu sotsialnoho suprovodu simej (osib), yaki перебувають u skladnykh zhyttievykh obstavynakh [On approval of the State Standard for social support of families (persons) in difficult life circumstances] (Order No. 318). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text> [in Ukrainian].
7. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2020, June 23). Pro zatverdzhennia Klasyfikatora sotsialnykh posluh [On approval of the Classifier of social services] (Order No. 429). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> [in Ukrainian].
8. Semyhina, T., Slozanska, H., Stoliaryk, O. (2024). Klasyfikatsiia ta standartyzatsiia sotsialnykh posluh: mizhnarodnyi ta ukraïnskyi dosvid [Classification and standardization of social services: international and

Ukrainian experience]. Kyiv: UNDP [in Ukrainian].

9. All Under One Roof: Disability-inclusive shelter and settlements in emergencies. Retrieved from: https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-08/All-under-one-roof_EN.pdf [in English].

10. Asylum Report. Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union (2025). Retrieved from: <https://www.euaa.europa.eu/publications/asylum-report-2025> [in English].

11. Country-specific overview: Norway (2026). Retrieved from: <https://pub.norden.org/nord2025-038/norway.html> [in English].

12. Displaced Ukrainians with Disabilities Seeking Temporary Protection in Europe. Retrieved from: (https://www.euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2024-01/2023_displaced_ukrainians_disabilities_temporary_protection_EN.pdf) [in English].

13. Exploring the accessibility of temporary accommodation for internally displaced women with disabilities: Assessment of inclusive emergency response. Retrieved from: <https://ffr.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/EXPLORING-THE-ACCESSIBILITY-OF-TEMPORARY-ACCOMMODATION-FOR-INTERNALLY-DISPLACED-WOMEN-WITH-DISABILITIES.pdf>) [in English].

14. Guidelines on the inclusion of persons with disabilities in humanitarian action. (2019). IASC Task Team on Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action. Retrieved from: https://interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/migrated/2020-11/IASC%20Guidelines%20on%20the%20Inclusion%20of%20Persons%20with%20Disabilities%20in%20Humanitarian%20Action%202019_0.pdf [in English].

15. Information about accommodation for people who have applied for or received a residence permit under the Temporary Protection Directive. Retrieved from: <https://www.migrationsverket.se/en/you-have-a-permit-in-sweden/protection-under-the-temporary-protection-directive/accommodation.html> [in English].

16. Minimum standards for camp management. (2021). Retrieved from: https://handbook.hspstandards.org/logos_chapter_icons/sphere/pdf_files/CAMP-EN-Dyslexic.pdf [in English].

17. Mobile Centres delivering integrated support in rural and underserved areas (2026). Retrieved from: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/social-innovation-match/case-study/mobile-centres-delivering-integrated-support-rural-and> [in English].

18. Proposed European Emergency Sheltering Standards: Collective centres guidelines for European Union migrants and asylum seekers. Retrieved

from:

https://www.croix-rouge.lu/wp-content/uploads/2023/05/Proposed-European-Standards-for-Emergency-Sheltering_BODY.pdf [in English].

19. Support for Access and Functional Needs. Retrieved from: <https://nationalmasscarestrategy.org/nmcs-resource-center/nmcs-support-for-access-and-functional-needs/> [in English].

20. Thematic study on the rights of persons with disabilities under Article 11 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, on situations of risk and humanitarian emergencies. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Retrieved from: <https://right-docs.uwazi.io/entity/28a041uhtxfh?page=15&file=1610442139291jnm83tvaw1.pdf> [in English].

21. What does «screening» mean in the context of the European Pact on Migration and Asylum (2026)? Retrieved from: <https://ind.nl/en/about-us/background-articles/what-does-screening-mean-in-the-context-of-the-european-pact-on-migration-and-asylum> [in English].

Стаття надійшла до редакції / Received 15.04.2026

Прийнята до друку / Accepted 5.05.2026